

08:23

כותל בטיק

11:57

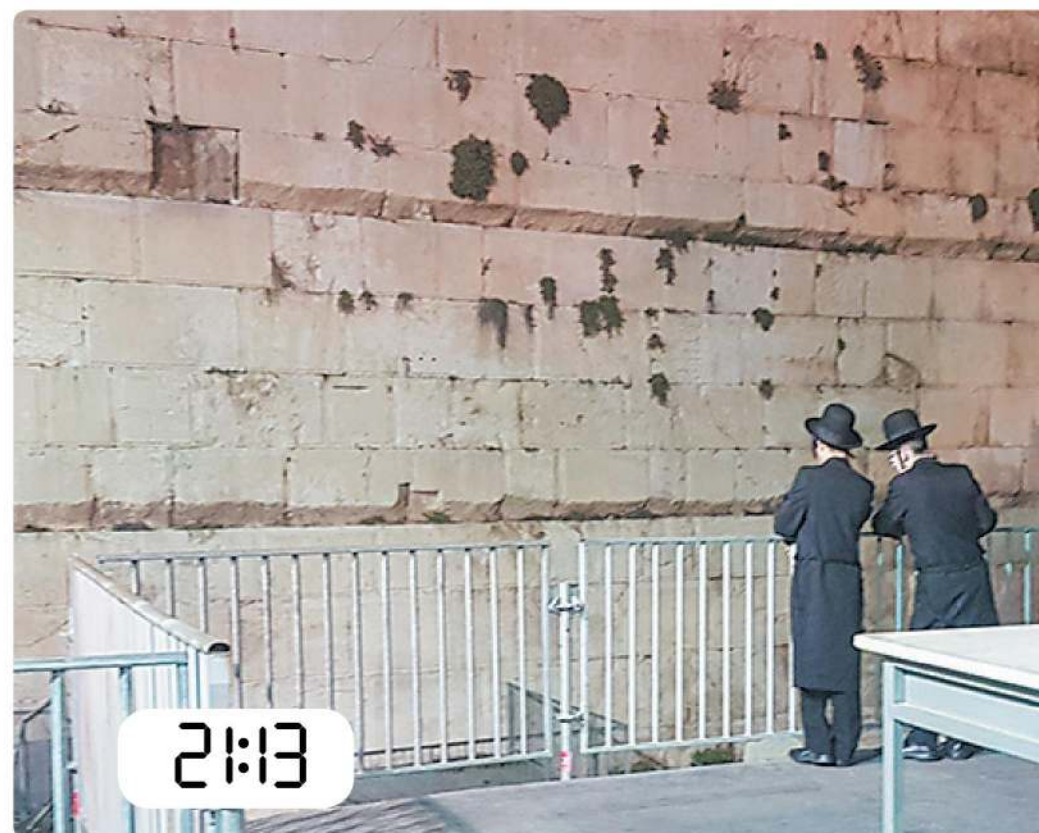
19:18

בבוקר חגיגות בר־מצווה משפחתיות של חילונים, מסורתיים ודתיים מכל הזרמים, אחר הצהריים שממה ודממה מתחת לשמש הקופחת, ובערב - התגנבות חרדים לחזות בסימנים שהותירה האבן שנשמטה מהקיר שבנה הורדוס. יצאנו ליום שלם ב"עזרת ישראל" כדי לראות מיהם משתמשי הרחבה המעורבת, למה הם מגיעים דווקא אליה, ומה הם חושבים על המשבר והסערה שאפפו אותה מאז הקמתה

צביקה קליין | צילומים: אביטל הירש

לא רק קונטרבטיבים ורפורמים באים לחגוג. משפחת גולן

לא עומדים בפניו. הרבה סנדרה קוכמן והרב דוד אבשטיין מעלים לתורה נער בר מצווה

אט־אט העזרה מתחילה להתמלא. אחד מהבאים הוא הרב הקונטרבטיבי אהוד בנדל, שהגיע כדי לערוך שלושה טקסי בר־מצווה. הסבבים נערכים בשעות קבועות, באופן מוסכם: כל משפחה מקבלת בימת קריאה למשך כשעה וחצי, זמן מספיק בשביל תפילה, נאום ברכה ועוד

בשעה הזאת, מעט לפני שבע בבוקר, רק אישה אחת מתפללת במקום. היא בת 70, עטויה כיסוי ראש. זו דניאלה גולדברג, חסידת חב"ד, תושבת הרובע היהודי. לפני כמה שבועות היא הפכה לידוענית למחצה: בזמן שהתפללה שם לברה, ניתקה אחת מאבני הכותל והוטחה על קרקע הרחבה, במרחק כמה מטרים ממנה. בנס, גולדברג לא נפגעה כלל.

כבר כמה שנים היא מתפללת בכל בוקר בעזרת ישראל. היא משכימה קום ומשתרלת להיכנס בשערי הרחבה בין רבע לארבע, "הכי מוקדם", לבין חמש בבוקר, "הכי מאוחר". היום היא הגיעה ברבע לחמש, ובשעה שבע, כשאני פונה אליה, היא מסיימת את תפילתה. "מצחיק אותי שדווקא עליי כותבים", היא מתנצלת. "יש נשים שמגיעות לכותל הרבה יותר שנים ממני, וממרחקים גדולים יותר, אבל עליי כתבו בגלל האבן שנפלה". מכל הנשים הללו שפוקדות מדי יום את הכותל, היא היחידה שפונה דווקא לכאן. למה? כי פה היא מצליחה להתפלל טוב יותר. "בעזרת הנשים בכותל המערבי צפוף לי. אני כנראה מפונקת או סנובית, ופה יותר נעים לי להתפלל. אני יכולה להיות כאן שעתים או שלוש – לנו החב"דניקים יש פרקים יומיים של חומש, תהלים ותנאי, כך שיש לי מה לקרוא. כשהייתי צעירה והיו לי ילדים קטנים, לא יכולתי להגיע בשעות האלה. היום אני יכולה".

ובשעות התפילה שלך, את כאן לבדך?
"אף פעם אין כאן אנשים. אני מתפללת באזור הזה קרוב לעשור, מאז שאפשרו להגיע אלי, ועוד לפני שהקימו את הרחבה עצמה. אני תמיד כאן לבר. הילדים שלי צוחקים שיש לי כותל פרטי".

על אף אדיקותה – ואולי בגללה – היא מביטה בעין טובה על המשפחות שעורכות טקסי בר־מצווה ברחבה, גם אם מנהיגן "שווינויים". "משפחות מגיעות כדי להיות ביחד", היא אומרת בפשטות. "בשנים האחרונות עושים מזה טקס יפה, עם מתופפים שמלווים את חתן בר־המצווה, וכלי נגינה. יש בזה משהו מרגש, שמח מאוד".

לפני שתלך, גולדברג מראה לי היכן נפלה האבן המפורסמת. בגלל החור שנפער בפלטת העץ המרכיבת את הבמה הזמנית, נמנעת בינתיים הגישה לחלק המזרחי של הרחבה, זה שצמוד פיזית לכותל. עד שייערכו במקום שיפוצים, המתפללים לא יכולים לגשת לאבנים, לגעת בהן. לחתול שפוסע כאן זה לא ממש מפריע. מה שאסור לכני אדם, מותר כנראה לחיות.

מרחוק אני שומע את סליחות הספרדים בעזרת הגברים, מעבר לגשר המוגרבים ולעזרת הנשים. מהצד

06:58 אשת האבן
השומר בכניסה לעזרת ישראל שואל את כל הבאים "לאן?", כדי לוודא שההולך יודע את יעדו. שלטים סמוכים לו מסבירים על הרחבה, ומטילים מגבלות – כולל איסור על שתיית אלכוהול, גם במסגרת הברכה במוצאי שבת או חג. הקיבולת הרשמית: עד 444 בני אדם בלבד, הרבה פחות מהאלפים שמצטופפים ברחבת הכותל הגדולה ובמתחם שמאחוריה בטקס ברכת הכהנים, למשל.

השני, קולות תופים ושירה עולים מכיוון שער האשפות, שם עוברים בני מצווה בדרכם לעלות לתורה לראשונה בחייהם. אבל בעזרת ישראל שורר שקט.

07:35 רבת הכותל

סוף־סוף מגיעה מישהי לרחבה: אישה בחולצת טי אדומה, מכנסי דגמ"ח וכובע גדול. סנדרה קוכמן, למרות לבושה הפשוט, היא הרבה המנהלת את עזרת ישראל מבחינת לוגיסטיקה ודתית מטעם "התנועה המסורתית" – ובעצם, הגרסה הקונטרבטיבית של רב הכותל. מלבד עבודתה כרכזת הכותל, תפקידה הרשמי בתנועה הוא רכות תחום נישואין וגיור בלשכה לשירותי דת. מבטאה מסגיר שעלתה לישראל מאמריקה הלטינית; קוכמן היא מפרגואי, ולדבריה היא האישה הראשונה שהוסמכה לתפקיד רב בברזיל.

מעט אחרי שבע וחצי היא מתחילה לסדר את הרחבה לקראת בואן של המשפחות שהזמינו מקום באחת משש בימות הקריאה בתורה. התנועה המסורתית מחזיקה פה ארונות תשמישי קדושה, ובהם ספרי תורה, סידורים, טליתות ולאחרונה אף תפילין להשאלה. מי שרוצה להשתמש בספרי התורה, צריך להזמין אותם מראש. "אני מגיעה לכאן בימים שני וחמישי, וגם בימים אחרים אם משפחות או קבוצות שמבקשות לקרוא בתורה. יש רפורמים שלא דבקים בימים שני או חמישי לעלייה לתורה, ויבקשו לעשות בר־מצווה ביום שלישי. אני אגיע בשבילים במיוחד, אם יבקשו". כן, הרבה הקונטרבטיבית מסייעת גם לרפורמים. וגם לאורתודוקסים. "אנחנו לא בודקים מאיזה זרם המתפללים מגיעים", היא אומרת. "מי שרוצה לבוא – מוזמן".

הבוקר, לדברי קוכמן, עד השעה תשע כל הבימות יהיו תפוסות לבני מצווה או לבנות מצווה. רק לאחרונה הדבר התאפשר, לאחר שקיבלו בתרומה את ספר התורה השישי. אחרי תשע יבואו קבוצות נוספות, והרבה תישאר כסכיבה עד השעה שמונה בערב. בינתיים היא מסדרת זוגות תפילין, ופתחת את כל השמשיות לקראת השמש הירושלמית הקופחת.

"יש לי הזמנות לאירועי בר־מצווה ובת־מצווה עד דצמבר 2019", היא מספרת. "בחול" אנשים אהבים לתכנן הרבה זמן מראש, אבל אני מגבילה את הפונים לטווח של שנה וחצי. אנחנו לא עומדים במספר הפניות, שהולך וגדל בשנים האחרונות". מספר הקבוצות המתארחות ברחבה בעזרתה עומד לדבריה על כאלף בשנה. התקופה העמוסה ביותר היא בחודשי הקיץ, אך גם

דניאלה גולדברג
(משמאל למטה):
"לפני שבע
בבוקר, אך פעם
אין כאן אנשים.
אני מתפללת
באזור הזה קרוב
לעשור, מאז
שאפשרו להגיע
לכאן, ועוד לפני
שהקימו את
הרחבה עצמה.
אני תמיד כאן
לבד. הילדים
שלי צוחקים
פרטי"

בדצמבר, בזמן חופשת החורף ברוב מדינות המערב. לא רק משפחות קונסרבטיביות או רפורמיות מגיעות לרחבה השווייטית. לאחרונה גובר הטרנד של משפחות חילוניות, ואף אורתודוקסיות למהדרין, שמבקשות לערוך את העלייה לתורה כך שהסתא תוכל לעמוד קרוב לנכדה היקר ולהתרגש יחד עמו, ולא להסתפק בהצצה מבעד למחיצה. "הקהל הישראלי החל לגלות את עזרת ישראל", אומרת קוכמן. "יש אמהות יחידניות שרוצות להיות עם בניהן באירוע המיוחד, ויש משפחות מסורתיות שרוצות שכל המשפחה תהיה ביחד". מדי פעם נוצרים במקום חיכוכים: לדברי קוכמן, קבוצות של בני ישיבות או בנות אולפנה מגיעות לרחבה להתפלל ומביאות איתן מחיצה מתקפלת "כדי לעודד פרובוקציה", אבל היא ממאנת להתרגש.

7:45 יובל רק בן 13

מכשיר הקשר שקוכמן נושאת איתה מצפצף: השומר מהכניסה מדווח לה ש"יובל דיסקין בדרך". לרגע אני חושב לתומי שלראש השב"כ לשעבר יש נכד שעולה לתורה, אך מתברר שיובל הוא רק ילד בן 13. אולי יום אחד עוד יגיע לתפקיד החשוב, אך כרגע הוא עדיין לומד בחטיבת הביניים. "נכון מדהים כאן?", שואלת אחת מבנות משפחתו את שאר הקבוצה. מי שלימד את יובל לקרוא בתורה, ומנהל כעת את טקס העלייה לתורה, אינו רב. לאחר הסבר קצר על הציצית והתפילין, הוא פותח בתפילת שחרית. המשפחה אינה מגדירה עצמה כרפורמית, אך אחת הבנות מניחה תפילין ומעטפת בטלית, סתם כך. "כאן ברחבה אנחנו יכולים להיות כולנו יחד, והנשים לא צריכות לעמוד מאחורי מחיצה", מסביר ניר, אביו של יובל. תמי, האם המאושרת, מוסיפה: "הנשים שותפות כאן לטקס, ואני שמחה שבחרנו לעשות את האירוע דווקא ברחבה הזו. יש בה אווירה מיוחדת, קסומה, אינטימית. זה כאילו שהמקום שלך". אחרי הטקס מסביר ניר שבנם הגדול עלה לתורה בעזרת הגברים שברחבת הכותל, והחוויה הייתה פחות חיובית. "הנשים לא שמעו, ובטח לא יכלו להרגיש שותפות. כאן הבת שלי הניחה תפילין, כולנו קראנו חלקים מהתפילה, ועמדנו במעגל סביב יובל".

8:15 תום עוד ישוב

חתן ברהמטצוה הבא הוא תום שפק. אביו, רועי, הוא ישראלי המתגורר בסידני שבאוסטרליה זה שבע שנים.

לפני כן חי ביפן כ־15 שנה. במקור הוא מקיבוץ נחשון. "אנחנו גרים בחו"ל, ותום צריך לחשוב איזה מין יהודי הוא יהיה כשיגדל", אומר האב. "אנחנו רוצים שהוא יהיה חלק מכל זה. שיבקר בכותל, בירושלים, יחד עם המשפחה. בארץ הכול טריוויאלי בהיבט הזה – אתה תהיה חלק מהמסורת היהודית, בין אם תרצה ובין אם לא". אתם קשורים לאיזו קהילה יהודית בסידני?

"לא. גם לא מבקרים בבית כנסת, למעט בחגים, לפעמים". אז למה דווקא כאן, ברחבה השווייטית שיש שיגדירו "רפורמית"?

"אני לא אורתודוקסי. מתאים לי שהטקס יהיה עם כולם ביחד, ואני לא רוצה את השליטה של הדוסים, עם הרב וכל הקטע הזה. יש לנו פה בחור נחמד שינהל לנו את הטקס". אטאט העזרה מתחילה להתמלא. אחד מהבאים הוא הרב הקונסרבטיבי אהוד בנדל, לשעבר נשיא התנועה המסורתית בישראל. הוא הגיע כדי לערוך שלושה טקסי בר־מצווה. הסבכים נערכים בשעות קבועות, באופן מוסכם: כל משפחה מקבלת בימת קריאה למשך כשעה וחצי, זמן מספיק לצורך תפילה, עלייה לתורה, נאום ברכה ועוד. "השעות הן משבע וחצי בבוקר ועד אחת וחצי בערביים. אחד כך, מי שרוצה לערוך כאן עלייה לתורה חייב לשלם תמורת האבטחה. אין חובת תשלום מעבר לכך, אך מצופה מהמתפללים שמשתמשים בשירותי התנועה המסורתית, לתת תרומה".

שני אנשים ראויים בעיניו להוקרה על הקמת הרחבה: יצחק הרצוג, המשמש היום כיו"ד הסוכנות היהודית, ושר החינוך והתפוצות נפתלי בנט. הרצוג, כמזכיר הממשלה של אהוד ברק, החל לקדם מציאת פתרון לורמי היהדות שביקשו מקום תפילה בכותל המערבי. בנט, בתפקידו כשר לשירותי דת, הקים את הרחבה בתוך לילה אחד על פלטות עץ ארעיות, במטרה לבנות רחבה קבועה לאחר שיתקבל אישור הממשלה. "החרד"לים נלחמים בו על זה, אך הרחבה היא ללא ספק לזכותו", אומר בנדל.

8:40 אשרי סמנתה

לרחבה מגיעה קבוצת בר־המצווה האמריקנית הראשונה של בנדל להיום, משפחה קטנה מניו ג'רזי. זוג הורים, בן ובת, ושני הוריו של האב. חתן השמחה, ג'ושוע ריגר, הוא ילד ממושקף בעל חוש הומור משובח. "אחותי סמנתה עוד לא מוכנה לבת־מצווה שלה, ייקח לה עוד כמה שנים", הוא אומר, ומתגאה בכך שגם יקרא בתורה וגם יוביל תפילת שחרית. "אתה תדאג שהתורה תעבור מדור לדור והיהדות לא תיעלם", אומר בנדל לג'ושוע הקטן כשהוא מחזיק בספר התורה. משפחת זיפרוביץ הארגנטינאית, שמתגוררת בסך דייגו שבקליפורניה, חוגגת בר־מצווה לבנה גבריאל. "אנחנו חברים בקהילה הרפורמית 'עדת שלום', והילד לומד יהדות חב"ד", מספר האב פבלו. סביב בימת התפילה של ג'ושוע, אחותו סמנתה מסיימת את

כל הדרך מניו־ג'רזי. ג'ושוע ריגר עם הרב אהוד בנדל

רק בגלל נישואי תערובת, אלא גם בגלל שיעור הילודה הנמוך, פחות מ-1.5 ילדים לאישה בממוצע. עם תום הטקס הם שרים "התקווה". סופיה מספרת לי שהייתה היהודייה היחידה בכיתתה. "אנחנו חברי בית הכנסת הרפורמי 'בית אמת', ואני לומדת בבית ספר פרטי. ישראל מאוד חשובה לי, ורציתי לבוא לבקר לכבוד בת-המצווה שלי". בבגרות יוצאת דופן היא מרחיקה את אמה, המנסה להאזין, וממשיכה: "עשיתי שיחת פייס טיים עם הרב ניידל לקראת היום הזה, ולמדנו יחד הרבה על היהדות".

10:30 יצחק נגד הכיבוש

כשמסתיים הטקס של ג'ושוע ריגר, מורה הדרך של הקבוצה מציע לי לדבר עם הסבא, יצחק (77), שהיה טייס בחיל האוויר הישראלי וירד לארה"ב לפני 54 שנה. זהו ביקורו הראשון בישראל מאז. "הייתי כאן בכותל כקצין", הוא אומר. "לראות שקבוצה מסוימת של אנשים כבשה את הכותל, זה לא עושה לי טוב. הרי הם לא סייעו במלחמה", הוא אומר על החרדים. בני המשפחה חברים בבית כנסת קונסרבטיבי, ו"מרגישים כאן הכי טבעי שיש. אנחנו רגילים לתפילה שוויונית".

בני משפחת בק מאדמונטון שבקנדה הם דווקא אורתודוקסים מודרניים, ובכל זאת בחרו בעזרת ישראל ובטקס קונסרבטיבי. ההורים, גייל ובריאן, הגיעו עם בנם עזרא שעולה לתורה. "בדרך כלל יש סיור חינוכי בארץ מטעם בית הספר היהודי, אך הכיתה של עזרא קטנה מאוד והשנה אין טיול כזה", מסביר בריאן. "אנחנו דווקא טוויסט טוב לכתבה שלך, כי אנחנו לא מזדהים עם הזרמים הפרוגרסיביים". למה בכל זאת החליטו לערוך טקס עם רב קונסרבטיבי? "זאת לא בדיוק התפילה שאנחנו מכירים מהבית, אבל מתאים לנו שכל המשפחה יכולה להיות פה ביחד".

מבין החוגגים ששוחחתי עמם, בריאן הוא היחיד שמכיר את משבר מתווה הכותל מספיק כדי לחוות דעה. "פוליטיקה", הוא אומר בחיך. "בעיניי הדת בישראל צריכה לקבל יותר את הסוגים השונים של היהדות. אני לא מאמין בהיררכיה. החרדים למשל לא טובים יותר מהזרמים האחרים".

11:00 צנייני תחזוקה

בנדל עורך עוד טקס, הפעם למשפחת גולן מדרצליה: חמולה של ממש, עשרות אורחים רתיים, חילונים ומסורתיים, והרב לא מצליח להשתלט על ההמולה.

בקצה הרחבה אני מזהה את חזאי ערוץ 10 דני רופ (מימין), שהגיע לכאן לרגל בר-מצווה של בנו של חברו הטוב, סמנכ"ל ברשת טלוויזיה אמריקנית גדולה. "תגיד לי, איפה אנחנו? בהר הבית?"; הוא שואל אותי

אירוע בתהמצועה הראשון של היום מתחיל: סופיה בת ה-13 - כן, 13 - ממשיגן שבארה"ב, עולה לתורה. את הטקס עורך פיליפ ניידל, רב רפורמי תושב כפר סבא ורב קהילה במורדיעין. כמו רבנים אחרים ברחבה, מלווה אותו מזוורת טרולי קטנה ובה כל מה שהוא צריך: טליתות, רפים מגילגלים עם ברכות, תעודה לכלת השמחה. סופיה, שזהו ביקורה הראשון בישראל, אינה קוראת עברית. היא מחזיקה באצבע הכסף המורה על האותיות בספר התורה, אביה שם את ידו על ידה, והם עוקבים יחד אחר הקריאה. מי שקורא הוא ניידל, המכיר בחומש ולא בספר התורה.

אביה ואמה עולים לתורה גם הם, ומברכים יחד "ברוך שפטרנו מעונשה של זו". הם עוד לא פטורים מעונשו של הבן השני שלהם, ילד בלונדיני וחמוד. לרוב המשפחות המגיעות לעזרת ישראל יש שני ילדים בלבד, שבאורח פלא הם בן ובת: היהדות הלא אורתודוקסית קטנה לא

< החלק שלה בחזנות - "אשרי יושבי ביתך" - ובנדל שר איתם "הללויה" במנגינת לאונרד כהן, כפתחה לפרקי ההללויה בפסוקי דומרה.

9:10 עונשה של סופיה

כל הבימות תפוסות, כל ספרי התורה בשימוש. האירועים מתקיימים במקביל, כל אחד בקצב שלו, והרחבה שוקקת חיים. שירי סוכנות חוזרים על עצמם: "עם ישראל חי", "רוד מלך ישראל חי וקיים", "הנה מה טוב ומה נעים", "סימן טוב ומול טוב". הרבנים שרים ומתחזנים, מובילים את התפילה, מספרים סיפורים, מסבירים על קבלת עול מצוות, ובמקביל מנהלים את האירוע כך שכולם יהיו מרוצים. עריכת הטקסים ברחבה הפכה לסצנה בתעשיית התיירות ובעשיית הדת: כולם מכירים את כולם, וכולם גובים תשלום תמורת השירות. לחלקם זו פרנסה של ממש.

18:45 הגיגה מאוחרת

שתי משפחות נמצאות ברחבה. אחת מהן, ניריורקית, חוגגת ב"מצווה יחד עם קוכמן, ובהובלת הרב ארי חסיד ממזכרת-בתיה, חבר התנועה המסורתית. לדבריו, האירועים שהוא מלווה מתקיימים מוקדם יותר בדרך כלל, אך הפעם נוצר עיכוב, והחוגגים הגיעו מאוחר.

20:00 קיפול שמשיות

מדי פעם מציצים כמה אנשים מפתח העזרה, וחוזרים על עקבותיהם. אחד מהם אומר לחברו: "אה, על זה דיברו בחדשות". כששתי המשפחות האחרונות מסיימות את הטקס בכותל, הרחבה מתרוקנת. גם קוכמן עוזבת, לא לפני שהיא מקפלת את כל השמשיות.

20:40 קול המואזין

אין נפש חיה בעזרת ישראל, והרוח הירושלמית הקרייה חוזרת לנשב ולצנן את האוויר בתום היום הלוחט. קול המואזין עולה ממסגד אל-אקצא.

21:00 תור החרדים

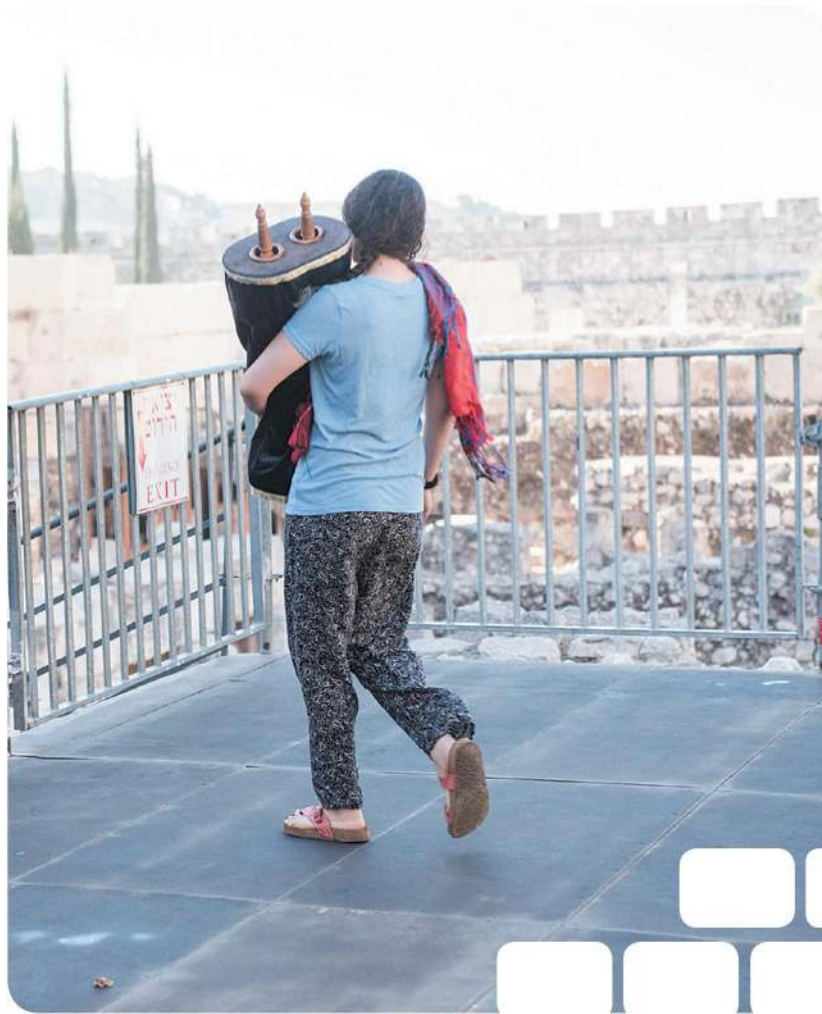
שלושה נערים ונערה, בעלי מראה חרדי, מפרים את דממת הרחבה הריקה. הם נעים במין נחישות, כאילו באו למשימה מסוימת. מסרבים לשוחח, רק מעיפים מבט וממהרים לצאת. אחריהם נכנסים עוד כמה חרדים, הפעם חסידים בפאות ארוכות ומסולסלות. הם דווקא באו כדי לראות היכן נפלה האבן.

21:15 בסופו של יום

הרחבה שוב ריקה. העומס הגדול של הבוקר לא חזר על עצמו לאורך כל היום. בוקר יום חמישי, יש לציין: אם תבקר בימות השבוע האחרים, למעט יום שני, תמצאו את הרחבה הזו מלאה פחות. ובכל זאת, שמה – "עזרת ישראל" – אכן משקף את המתרחש בה: מגיעים אליה רפורמים, קונסרבטיבים, מסורתיים, דתיים-לאומיים, מודרניים ואורתודוקסים, חילונים, ואפילו חסידים וליטאים. לא רק יהודי התפוצות משתמשים בה: ישראלים מכל הסוגים מתארחים, חוגגים, מתפללים.

אני נפרד לשלום מהרחבה ומטפס במדרגות התלולות אל עבר שער האשפות. למעלה, קבוצת תיירים סינים שומעת ממדריך תיירים הסבר קצר באנגלית על הרחבה המעורבת, בעצירה קלה בדרך לכותל ה"רגיל". אני מצליח לשמוע רק משפט אחד: "עד עכשיו הפלו את הליברלים, אך כעת המצב מתחיל להשתנות".

לתגובות: dyokan@makorishon.co.il

טקס בר-מצווה קצר. חברת "החוויה הישראלית", שהביאה אותם לארץ במסגרת המסע של תגלית, רכשה להם שני זוגות תפילין במתנה, והם מניחים אותם ומתפללים בקצרה לפני שהם עוזבים.

18:00 השמש יורדת

אישה מבוגרת מגיעה לרחבה, ונרמה שהיא מכירה את המקום. היא תושבת בית-שמש, ומעדיפה את הרחבה השקטה על פני ההמולה בעזרת הנשים הצפופה. מדי פעם, היא מספרת, היא מגיעה למקום עם נכדיה, מה שאינה יכולה לעשות ברחבת הכותל המופרדת.

שלושה נערים ונערה בעלי מראה חרדים נכנסים אל הרחבה הריקה במין נחישות, כאילו באו למשימה מסוימת. הם מסרבים לשוחח, רק מעיפים מבט וממהרים לצאת. אחריהם נכנסים עוד כמה חרדים, הפעם חסידים בעלי פאות ארוכות ומסולסלות. הם באו כדי לראות היכן האבן שנפלה

ניכר שלחלק מהנוכחים המעמד אינו נעים. כבר הם מאוד ברחבה, ומשפחת גולן מספקת לאורחיה מאוררים אישיים עם מכל מים כדי לצנן את הגוף. בקצה הרחבה אני מזהה פתאום את חזאי ערוץ 10 דני רופ. מתברר שהוא הגיע לכאן עם משפחתו לרגל בר-מצווה של בנו של חברו הטוב, סמנכ"ל ברשת טלוויזיה אמריקנית גדולה המתגורר בלוס-אנג'לס. "תגיד לי, איפה אנחנו? אנחנו בדר הבית?", הוא שואל אותי. "אני פתאום מרגיש פה כמו תייר. אני הרי ירושלמי ומכיר את העיר, אבל לא הכרתי את הרחבה הזו". אני מסביר לו בקצרה על מתווה הכותל. אף שרופ מגיש גם תוכנית אקטואליה, הוא לא שמע על הסיפור. "אמרו לי שיהיה טקס מעורב, ולא הבנתי איך זה יתקיים בכותל. הדי שם יש עזרת גברים ועזרת נשים".

ואיך ההרגשה, להיות כאן בפעם הראשונה? "אני שונא כפייה דתית, אבל מכבד את הדת. בעיניי צריך לכבד את הכותל, ולאפשר שם תפילה בנפרד של גברים ונשים. זו לא 'הדתה'. אבל נחמד שתהיה גם רחבה שאפשר לקיים בה טקס כמו שאני הייתי רוצה, יחד עם נשים. מכיוון שזה כאן בצד, זה לא פוגע באחרים. יש לי חברים בתקשורת שהם אנטיידת, אבל אני לא כזה. אני מכבד את כולם, גם את החרדים".

הטקס של איתי גולן מסתיים, והוריו גרוען ויעל מרוצים. "אנחנו חילונים, אבל אשתי יותר מסורתית", אומר גרוען. "אוכלים כשר בבית. קהל האורחים שלנו מגוון מאוד, ממש כמו עם ישראל. זו הבר-מצווה השנייה שלנו, והחלטנו לעשות אותה דווקא פה. ככה כל תשומת הלב והיחס מכוונים לבן שלנו, במקום שהאירוע יהיה חלק קטן מהתפילה בשבת בבית הכנסת".

12:00 הפסקת צהריים

הרחבה מתחילה להתרוקן. עובד תחזוקה מגיע עם סולם, מטפס לעבר הכותל וגוזם את הצמחייה הפרוצת ממנו. רק שתי קבוצות עוד מתפללות. קוכמן מלקטת בקבוקי שתייה ריקים לנקודת מחזור. בתוך שעותיים יתרוקן המקום לחלוטין. זוג ישראלים בחופשה קופץ לכאן מעט לפני השעה שתיים, להציץ בפלא ולהבין כמה בדיוק מדובר. הרחבה כבר לוחטת וריקה, וקוכמן יוצאת להפסקת צהריים.

15:10 כותל עם תכלית

לרחבה נכנסת קבוצת "תגלית" שהגיעה מצרפת: שניים מחברי הקבוצה, שהחלו להתקרב לדת, עורכים

עזרה בדרך

תולדותיה של רחבת התפילה השלישית של הכותל המערבי

ונשות הכותל. הכניסה לרחבה המעורבת הייתה אמורה לעבור דרך רחבת הכותל הראשית, כך שהמבקרים יוכלו לבחור באופן גלוי בין עזרת הגברים, עזרת הנשים ועזרת ישראל. המתווה היה פשרה בין הזרמים הליברליים לגורמים הדתיים, ואפילו השרים וחברי הכנסת החרדים קיבלו אותו בשתיקה. רק בעקבות ביקורת שעלתה בתקשורת החרדית החלו ש"ס ויהדות התורה לאיים בפרישה מהקואליציה אם המתווה יישאר בעינו. ביוני 2017 אכן הוקפא המתווה, ובהמשך אף בוטל. הדבר הביא למשבר חריף בין יהדות ארה"ב לממשלת ישראל. הרחבה השווינונית הייתה אמורה להיות גדולה פי שניים משהיא היום, ולהתפרס על מפלס כפול – הן ברחבה המוגבהת והן ברחוב ההרודיאני שנחפר מתחתיה. שטחה המתוכנן משרע אמור להיות כמעט 900 מ"ר.

העיתונאי חיים לוינסון פרסם השבוע בעיתון הארץ כי עיריית ירושלים אישרה את תוכנית רשות העתיקות להרחבת עזרת ישראל. לאחר לחצים מצד אנשי משרד ראש הממשלה אושרה התוכנית באמצעות תקנה המאפשרת עבודות להתאמת מבנים לבעלי מוגבלויות, ולא באמצעות היתר בנייה רגיל.

עזרת ישראל היא רחבת תפילה מעורבת לגברים ולנשים בכותל המערבי. היא ממוקמת מחוץ למתחם הגדול של הכותל, מדרום לגשר המוגרבים. הרחבה הוקמה בעקבות הפגנות "נשות הכותל" ועתירות של זרמים פרוגרסיביים ביהדות, שביקשו מקום תפילה שוויוני. כמה ועדות הוקמו כדי לפתור את הנושא, האחרונה שבהן בראשות אביחי מנדלבליט – מוזכר הממשלה דאז, וכיום היועץ המשפטי לממשלה.

בי-2013, עוד לפני שמסרה ועדת מנדלבליט את מסקנותיה, החליט שר הדתות נפתלי בנט להקים רחבת תפילה חדשה, על מוטות עץ. בארגון נשות הכותל אמרו שהרחבה הזו היא כמו "מרפסת שיוף המשקיפה מרחוק על הכותל המערבי". למעשה הרחבה עומדת מול הכותל, ומאפשרת גישה עד אבניו. היא בנויה מעל הגן הארכיאולוגי ירושלים, סמוך למרכז דוידסון, ונמצאת באחריות החברה לשיקום ולפיתוח הרובע היהודי.

בסוף ינואר 2016 אושר בממשלה "מתווה הכותל", שקבע שעזרת ישראל תורחב ותעבור לניהול פורמלי של מועצה ציבורית מוכרת, שבין חבריה יהיו גם נציגי ארגונים לא אורתודוקסיים